

ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ У СРПСКОМ И ИТАЛИЈАНСКОМ ЈЕЗИКУ НА ПРИМЕРИМА ИЗ ДНЕВНЕ ШТАМПЕ

Апстракт: Циљ овога рада је да се представе и опишу језичка средства којима се исказује евиденцијалност у српском и у италијанском језику, као и да се укаже на сличности и разлике реализације евиденцијалности у двама језицима. Током анализе корпуса, који се заснива на текстовима из српских и италијанских дневних листова у штампаном и електронском облику, коришћен је метод контрастивне анализе. У раду је закључено да глаголи перцепције и у српском и у италијанском језику могу бити маркери директне и инференцијалне евиденцијалности. Резултати истраживања показују да се рапортивна евиденцијалност у оба језика може остварити посредством конструкција туђег говора. Такође, рад указује и на реализацију рапортивне евиденцијалност помоћу журналистичког кондиционала у италијанском језику уместо којег се у српском језику употребљавају индикатив и партикула наводно.

Кључне речи: *евиденцијалност, евиденцијални маркери, контрастивна анализа, српски, италијански*

1. УВОД

Евиденцијалност се у литератури дефинише као језичка категорија која обухвата језичка средства за упућивање на извор садржаја исказа (Bermudez, 2005, p. 5; Aikhenvald, 2004, p. 3). Боас [Boas] је први идентификовао евиденцијалност и први је употребио тај термин 1911. године у својој студији о граматички језика квакијутл, објављеној постхумно (Греко [Greco] (2012, p. 19). Ипак, ова језичка категорија је започела да се истражује захваљујући Јакобсоновим проучавањима, као и захваљујући књизи *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*, у којој су Чејф и Николс [Chafe & Nichols] (1986) приредили радове о евиденцијалности у типолошки различитим језицима.

У почетку се сматрало да је евиденцијалност граматичка категорија типична за језике Амазоније¹, али касније су истраживачи, међу којима су

* jelenapuhar@yahoo.com

¹ Тако, на пример, глаголске морфеме језика тујука и таријана које означавају прошло време садрже и информације о начину на који је говорник дошао до садржаја исказа (Сквартини, 2015: 116)

Бермудез [Bermudez] (2005) и А. Ајхенвалд [Aikhenvald] (2004) истицали да сви језици поседују језичка средства за изражавање евиденцијалности иако она није граматикализована у свим језицима. А. Ајхенвалд (2004, р. 10) бележи: „Every language has some way of referring to the source of information, but not every language has grammatical evidentiality”. Дијеволд и Смирнова [Diewald & Smirnova] (2010, р. 1) истичу да се евиденцијалност може изразити и лексичким средствима: „The term evidentiality refers to a semantic-functional domain, which, beyond being expressed by a great variety of lexical means, is a relevant category in the grammatical systems of numerous of the world’s languages”.

Приликом дефинисања категорије евиденцијалности у литератури се велика пажња поклањала њеном односу према епистемичкој модалности. Палмер [Palmer] (1986) сматра да евиденцијалност представља поткатегорију епистемичке модалности и тврди да је означавање извора информације начин кодификовања степена њене поузданости. Међутим, већина истраживача евиденцијалност сматра посебном семантичком категоријом (Dendale, Tasmowski 1994; De Hann 1999; Plungian 2001). Тако Хајтс [Nuyts] (2001, 27) наводи: „The notion of evidentiality can be defined such that it is clearly distinct from the category of epistemic modality. Evidentiality concerns the speaker’s indication of the nature (the type and quality) of the evidence invoked for (assuming the existence of) the state of affairs expressed in the utterance. This does not involve any explicit evaluation in terms of the state of affairs being true or not”.

У зависности од извора информације, почевши од Гивона [Givón] (1982), евиденцијалност се дели на директну (*direct evidentiality*) и индиректну (*indirect evidentiality*). Директна евиденцијалност подразумева да је говорник извор информације и да је до информације дошао чулним опажањем. Исти аутор бележи да индиректна евиденцијалност може бити инференцијална (*inferring*) (до информације је говорник дошао закључивањем) и рапортивна (*reported*) (информацију је пренео други извор).

У нашем раду евиденцијалност се посматра као семантичка категорија изражена језичким средствима која упућују на извор информације која се преноси, а евиденцијални маркери које је издвојила Љ. Поповић (2014, стр. 315–393) биће полазиште наше анализе. У овом раду ћемо се бавити језичким средствима којима се остварује директна, инференцијална и рапортивна евиденцијалност у српском и италијанском језику, анализираћемо како су евиденцијални маркери интегрисани у синтаксичку структуру реченица и контрастивно ћемо се осврнути на реализацију евиденцијалности у двама језицима. Корпус се заснива на текстовима из српских и италијанских дневних листова из прве половине 2016. године у штампаном и електронском облику.

2. ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ У ИТАЛИЈАНСКОМ ЈЕЗИКУ

У анализираном корпусу најзаступљенији су примери рапортивне евиденцијалности будући да је она карактеристична за новинарски стил када новинари, употребљавајући њене маркере, избегавају преузимање одговорности за истинитост информација.

2.1. РАПОРТИВНА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ

2.1.1. У италијанском језику се, за разлику од српског језика, рапортивна евиденцијалност може реализовати посебном врстом кондиционала који Сквартини (2015, р. 116) назива журналистичким кондиционалом (*condizionale giornalistico*) јер га аутори новинских чланака употребљавају како би избегли одговорност за истинитост информација пре него што оне буду потврђене. Њиме се исказује да је информација пренесена из друге руке и упућује се на њену непровереност:

(1) **Avrebbe falsificato** la cartella clinica di un paziente... (Repubblica, 7. 5. 2016) ‘[Она] је наводно фалсификовала клинички картон једног пацијента...’ (Република, 7. 5. 2016)²

Пример показује да се журналистички кондиционал употребљава у исказима у којима је извор информације неодређен. То потврђују реконструкције тих реченица:

Avrebbe falsificato [→ *io dico che si dice/ dicono che avrebbe falsificato*] la cartella clinica di un paziente. – [*Ja кажем да се каже / да они кажу да*] је [она] фалсификовала болнички картон једног пацијента.

У српском језику потенцијал се не употребљава у истом значењу и не представља показатељ рапортивне евиденцијалности, те еквивалент журналистичког кондиционала у српском језику не може бити потенцијал. Зато се приликом превођења реченица са журналистичким кондиционалом у српском језику уз индикатив употребљава партикула *наводно* која означава говорниково ограђивање од истинитости пропозиције, као што је забележено у РСМ (2007, стр. 753).

2.1.2. Рапортивна евиденцијалност се може исказати лексички помоћу предлога *secondo* у споју са именичким синтагмама које упућују на извор информације:

² Превод наведених примера из италијанске штампе припада аутору овога рада.

(2a) **Secondo il Siberian times**, gli abitanti della Jacuzia hanno paura di avvicinarsi a questa voragine vicino alla città di Batagai. (Repubblica, 16. 6. 2016) ‘Према писању Сибиријан тајмса, становници Јакутије се плаше да се приближе овој провалији у близини Батагаја’ (Република, 16. 6. 2016); **Ma, secondo la stampa inglese**, è solo una bugia. (Repubblica, 18. 5. 2016) ‘Али, према наводима енглеске штампе, то је само једна лаж.’ (Република, 18. 5. 2016).

На основу примера уочавамо да именичке синтагме у споју са везником *secondo* означавају средства јавног информисања. Притом, извор информације је конкретан (када се бележи назив дневног листа) или уопштен (када је уз именицу *stampa* (‘штампа’) наведен присвојни придев који означава земљу из које она потиче.

Реч *secondo* се може употребљавати и као везник који уводи зависне лимитативне реченице, које Самарцић (2006, стр. 273) дефинише као „реченице које изражавају ограничење у односу на садржај управне реченице који се везује за неки став или мишљење или се сужава на ограничено поље”:

(2б) **Gli attacchi, secondo quanto riporta l’Osservatorio per i diritti umani in Siria**, sono stati condotti con autobombe o da kamikaze. (Repubblica, 23. 5. 2016) ‘Напади су, како преноси Сиријска опсерваторија за људска права, изведени ауто-бомбама или су их извеле камиказе’ (Република, 23. 5. 2016); **Secondo quanto riferisce l’Ansa**, il cane partirà solo nei prossimi giorni, una volta espletate le formalità. (Repubblica 28. 5. 2016) ‘Како преноси Анса, пас ће поћи тек наредних дана, после испуњења формалности.’ (Република, 28. 5. 2016)

На основу примера се запажа да се лимитативне реченице могу наћи у интермедијалној или иницијалној позицији. Функцију њихових предиката врше глаголи говорења *riportare* (‘пренети’) и *riferire* (‘пренети’), а као извор информације наводе се институције и називи средстава јавног информисања.

2.1.3. Поменути евиденцијални маркери (журналистички кондиционал и *secondo* + *именичке синтагме*) могу се употребити у истој клаузи, а употребом двају маркера у истој клаузи постиже се интензификовање евиденцијалности (Giacalone Ramat & Topadze, 2007, p. 13):

(3) **Secondo la stampa spagnola** il pilota **avrebbe** già **firmato** il contratto. (Repubblica, 14. 5. 2016) ‘Према писању шпанских медија, возач је, наводно, већ потписао уговор’ (Република, 14. 5. 2016); **Secondo Le Parisien**, il presidente **avrebbe** già **raggiunto** un accordo verbale con Jorge Mendes. (Repubblica, 11. 5. 2016) ‘Према писању листа Паризијен, председник је, наводно, већ постигао усмени договор са Жоржом Мендешом.’ (Република, 11. 5. 2016)

2.1.4. Будући да рапортивна евиденцијалност не подразумева говорника као извора информације, веома је фреквентно преношење туђег говора, које представља „укључење туђих речи у ауторски дискурс или текст, чији је резултат синтаксичка конструкција са туђим говором” (Ковачевић, 2012, стр. 15). Примере туђег говора ексципиране из грађе с једне стране разврставамо на примере управног и неуправног говора, а с друге стране, у зависности од извора информације, разликујемо примере са конкретним, неодређеним и уопштеним извором. У наставку ћемо најпре издвојити примере који илуструју управни говор са (4а) конкретним, (4б) уопштеним и (4в) неодређеним извором информација, а потом и примере неуправног говора са (5а) конкретним, (5б) уопштеним и (5в) неодређеним извором информације:

(4а) **Il Ct azzurro** interviene dopo i fischi del Bentegodi verso centrocampista e ai media **dice**: ”Non creiamo frizioni”. (Repubblica, 7. 6. 2016) ‘Селектор азура интервенише након звиждука упућеним центарфору на стадиону Бентегоди и медијима каже: „Не стварајмо тензију” (Република, 7. 6. 2016)

(4б) ”Basterebbe l’uno per cento per garantire la derattizzazione in tutta la città”, **dicono dall’associazione Mare Amico**. (Repubblica, 21. 6. 2016) ‘„За гаранцију дератизације у целом граду био би довољан један проценат”, кажу из удружења Пријатељ море.’ (Република, 21. 6. 2016)

(4в) Sono burbera, **dicono**, ma a me non sembra. (Repubblica, 19. 6. 2016) ‘Чангризало сам, кажу, али мени се то не чини.’ (Република, 19. 6. 2016)

(5а) **Zaw Naing dice** che in Myanmar è cambiato tutto. (Repubblica, 11. 5. 2016) ‘Зав Најинг каже да се у Мијанмару све променило.’ (Република, 11. 5. 2016)

(5б) Adesso **al ministero della Difesa dicono** che «il generale americano continua a fare il militarista con i soldati degli altri». (Repubblica, 20. 5. 2016) ‘Сада у Министарству одбране кажу да «се амерички генерал и даље понаша милитаристички према туђим војницима».’ (Република, 20. 5. 2016)

(5в) Ci **dicono** che è possibile dire no all’apatia, al cinismo, alla paura. (Repubblica, 25. 4. 2016) ‘Кажу нам да је могуће рећи „не” апатији, цинизму, страху.’ (Република, 25. 4. 2016)

Из наведених примера се уочава да су глаголи говорења који упућују на извор информације у трећем лицу једине или множине. Запажамо, такође, да именичке синтагме које означавају конкретан извор врше функцију субјекта у клаузи са *verbi dicendi*, док се у примерима са неодређеним извором субјекат глагола говорења не исказује. На уопштен

извор упућују конструкције сачињене од предлога *a* и *da* и именица које указују на надлежне институције.

2.1.5. Рапортивна евиденцијалност се може реализовати и перцептивним глаголом *sentire* (‘чути’) у исказима у којима говорник није чулно опазио њихов садржај, већ му је садржај исказа пренео изворни локутор чији се идентитет не наводи. Наведено потврђује имплицитна клауза са глаголом говорења *dire* (‘рећи’), која допуњује клаузу са глаголом *sentire*:

(6) Spesso **sento dire** che l’Onu è un fallimento perché le guerre continuano. (Repubblica, 24. 4. 2016) ‘Често чујем да се каже да су Уједињене нације промашај јер ратови не престају’ (Република, 24. 4. 2016);

Када се изврши трансформација имплицитне реченице у експлицитну реченицу, уочава се да је глагол говорења у имперсоналном облику и да је извор информације неодређен:

Spesso sento [→*che si dice che*] l’Onu è un fallimento perché le guerre continuano (Repubblica, 24. 4. 2016). ‘Често чујем да се каже да су Уједињене нације промашај јер ратови не престају’ (Република, 24. 4. 2016)

2.2. ДИРЕКТНА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ

Директна евиденцијалност је условљена семантиком предиката надређених реченица. Њени маркери су перцептивни глаголи чије су допуне реченице у (7а) експлицитној или (7б) имплицитној форми:

(7а) Tra l’altro **vedo** che sta tappezzando la città di manifesti (...) (Repubblica, 18. 5. 2016) ‘Између осталог, видим како прекрива град плакатама ...’ (Република, 18. 5. 2016)

(7б) **Vedo** sorridere una bella biondina con le trecce, sul mio teleschermo. (Repubblica, 3. 6. 2016) ‘На свом екрану видим како се смеје једна лепотица с плавим кикама.’ (Република, 3. 6. 2016)

У анализираном корпусу фреквентније су конструкције са перцептивним глаголима и имплицитном клаузом. Оне потичу из латинске конструкције акузатива с инфинитивом. Ирина Грицкат (2004, стр. 164) бележи да је таква конструкција постојала и у српском језику, али је она замењена допунском реченицом. Стога се, приликом превођења ових конструкција на српски језик, употребљава допунска клауза са предикатом у личном глаголском облику.

2.3. ИНФЕРЕНЦИЈАЛНА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ

2.3.1. Као што је већ речено, извор информације у инференцијалној евиденцијалности је говорник, који на основу датих чињеница или на основу пренесених информација доноси закључак. Из нашег корпуса издвојени су следећи примери са маркерима инференцијалне евиденцијалности:

(8a) **È chiaro** che c'è un rapporto tra debito e crescita. (Repubblica 1. 5. 2016) 'Јасно је да постоји однос између дуга и раста' (Република, 1. 5. 2016); **Ma è ovvio** che il vero responsabile sia il terzo uomo, che la polizia sta ancora cercando (Repubblica, 31. 5. 2016). 'Али, очигледно је да је прави кривац трећи човек, којег полиција и даље тражи.' (Република, 31. 4. 2016)

(8б) **Ovviamente** c'è preoccupazione per eventuali contatti tra tifoserie sia dentro che fuori lo stadio. (Repubblica, 24. 4. 2016) 'Очигледно, постоји забринутост за евентуални контакт навијачких група и на стадиону и изван њега.' (Република, 24. 4. 2016)

Из наведених примера се уочава да инференцијални показатељи у италијанском језику могу бити придеви (8a) *chiaro* и *ovvio* и прилог (8б) *ovviamente*. Примери показују и да су придеви *chiaro* и *ovvio* у италијанском језику у функцији именског дела предиката клаузе која уводи експлицитну субјекатску реченицу у којој се износи информација, док се прилог *ovviamente* налази у иницијалној позицији.

2.3.2. У нашој грађи смо уочили и примере у којима се инференцијална евиденцијалност остварује перцептивним глаголом *vedere* ('видети'):

(9) ... ma chissà perché hanno anche cambiato nome alla zona: non più Atlantic Park ma Pacific Park. **Si vede** che il Pacifico gli evoca aria di casa. (Repubblica, 13. 6. 2016) '... али ко зна зашто су променили назив области: то више није парк Атлантик, већ парк Пацифик. Види се да их Пацифик подсећа на кућу' (Република, 13. 6. 2016); **La nostra è una squadra matura, e sottolinea squadra, non nazionale. Si vede** che i giocatori mettono in pratica quello che Conte ha insegnato loro... (Repubblica 13. 6. 2016) 'Наша екипа је зрела. Наглашавам, екипа, а не репрезентација. Види се да играчи примењују оно чему их је Конте научио...' (Република, 13. 6. 2016)

Глагол *vedere* је употребљен у имперсоналној форми, а закључак који се износи је уследио на основу чињеница изнесених у реченици која јој је претходила. Овај глагол је, као маркер инференцијалне евиденцијалности, употребљен у свом секундарном значењу, што бележи и Цингарелијев речник, наводећи да глагол *vedere* може имати значење глагола *intendere, capire* ('схватити') (Zingarelli, 2010, p. 2497).

3. ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

На основу ексцерпираних грађе се може рећи да су и у српском језику, као и у италијанском језику најфреквентнији примери рапортивне евиденцијалности.

3.1. РАПОРТИВНА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ

3.1.1 На извор информације, који може бити конкретан, уопштен и неодређен, и у српском, као и у италијанском језику могу упућивати глаголи говорења. Наша грађа показује да конкретан извор означавају именице и именичке синтагме које се налазе како у ауторским дидаскалијама (10а) управног и (10б) неуправног говора тако и у (10в) предикатској зависној клаузи *како + verbi dicens*:

(10а) „Ако им је одобрено 50 метара квадратних, не могу да заузимају 200 метара квадратних”, **рекао је градски менаџер** (Политика, 25. 5. 2016); – Испред конака на врху високог јарбола лепрша црвена застава полумесеца и звезде, која данас у Србији већ представља реткост –**бележи Зморски**. (Вечерње новости 24. 5. 2016)

(10б) **Гавриловић каже** да су ови кредити проглашени неуставним чак и у земљама из којих банке које послују у Србији долазе... (Политика, 28. 6. 2016); И **министар правде Никола Селаковић поручио је** у среду да је сагласност Хрватске потврда да је Србија дала свој максимум... (Политика, 25. 5. 2016)

(10в) За грађане, **како каже Маџар**, који су вешти с компјутером, електронско плаћање представља предност, јер све могу да обаве за радним столом и да притом уштеде време. (Вечерње новости, 31. 1. 2016)

У истим синтаксичким конструкцијама могу се налазити и уопштени извори информације. Међутим, они се не означавају само (11а) именичким синтагмама у номинативу, као што је то код конкретних извора, већ су они реализовани и предлошко-падежним конструкцијама (11б) *у + Loc* и (11в) *из + Gen*:

(11а) Око 15 сати јуче на подручју Загреба забележен је потрес, **јављају хрватски медији** (Вечерње новости, 10. 4. 2016); **Италијански медији** и поред овог тријумфа **пишу** како су Роберту Манчинију дани одбројани на клупи Интера, и да му челници већ спремају замену. (Вечерње новости, 10. 4. 2016)

(11б) У Министарству за државну управу и локалну самоуправу саопштено је да је 9. марта, на тај дан, у бирачки списак уписано 6.734.802 бирача (Вечерње новости, 10. 4. 2016); У полицији кажу да је „голф” ишао из правца Мркоњић Града према Бањалуци. (Вечерње новости, 8. 6. 2016)

(11в) Како је саопштено из Кабинета председника Србије, у разговору са шведским премијером, председник Николић је рекао да је за било какву промену у решавању мигрантске кризе потребно обавестити Србију као партнера. (Вечерње новости, 31. 1. 2016)

Из претходних примера можемо уочити да на извор информација упућују глаголи говорења, али ти глаголи имају различите семантичке нијансе на основу којих се могу поделити у неколико група. С једне стране, употребљавају се глаголи *казати* и *рећи*. „Глагол *казати* одликује неутралност и необележеност због одсуства значењске компоненте која би на одређени начин истакла и обележила неки од сегмената нејезичке комуникације” (Штрбац, 2011, стр. 45). У другој групи су перформативни глаголи *саопштавати*, *јавити*, *поручити*, који садрже додатну компоненту обавештења. Штрбац (2011, стр. 49) бележи да се код њих у први план истиче говорно лице. Ту тврдњу потврђује наш корпус будући да нисмо забележили примере са поменутиим глаголима и са неодређеним извором информације, већ само оне са конкретним и са уопштеним. Посебну групу чине глаголи *писати* и *бележити*, који означавају да се говор посредује писмом.

3.1.2. Рапортивна евиденцијалност се остварује и конструкцијама *према/по речима/наводима* + *Gen* које упућују на конкретан извор информације. Централни члан именичких синтагми представљају именице *речи*, *наводи*, а у позицији зависних чланова у генитиву су именице које означавају лица надлежна за преношење информација. Анализирани корпус показује да ове синтагме могу бити у иницијалној и интермедијалној позицији:

(12) **Према речима Александра Сеничића**, директора Националне организације туристичких агенција, миграната у Грчкој је било и прошле године, па нису угрозили путне правце (Вечерње новости, 10. 4. 2016); **Према наводима економиста**, није противзаконито оснивати офшор компаније, али пребацивање новца у земље попут Панама отвара могућност за злоупотребе (Вечерње новости, 10. 4. 2016); Наследници, **по речима Зорана Живановића**, адвоката престолонаследника Александра Карађорђевића, још нису званично обавештени о решењу Министарства финансија. (Вечерње новости, 20. 1. 2016)

3.1.3. Један од показатеља рапортивне евиденцијалности је и партикула *наводно*, која према речима С. Ристић (2006, стр. 206), исказује

дистанцираност или резервисаност у погледу фактивности пропозиције. У анализираној грађи смо уочили да се јавља у иницијалној и у медијалној позицији и да је извор информација у исказима са партикулом *наводно* неодређен:

(13) **Наводно**, Огњеновић уговора наплату 75.000 евра за давање једне хале, те намерава да у тој фирми за плату од 4.000 евра запосли свог сина, као члана Надзорног одбора (Вечерње новости, 27. 4. 2016); Ексл Роуз **наводно** ће заменити Брајана Џонсона, фронтмена бенда АЦ/ДЦ. (Вечерње новости, 23. 3. 2016)

3.1.4. У анализираном корпусу забележени су и примери са два или три маркера рапортивне евиденцијалности у једном исказу. То су примери са напоредном употребом партикуле *наводно* и клаузама чији су предикати глаголи говорења, а субјекти именице и именичке синтагме које означавају средство информисања:

(14) Беспилотна летелица која, **наводно**, припада Ратном ваздухопловству САД пала је у Турској, недалеко од града Адана, **саопштила је телевизија „Хабертурк“ а преноси „Спутњик“** (Политика, 3. 2. 2016); **Шпански и италијански медији преносе** да је ФИБА **наводно** признала само трогодишње уговоре потписане пре две године, који треба да истекну у јуну 2017. године. (Вечерње новости, 19. 4. 2016)

3.2. ДИРЕКТНА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ

Директна евиденцијалност, као што је већ наведено, представља тип евиденцијалности са говорним лицем као извором информације. Остварује се глаголима перцепције у првом лицу (Guraјес, 2010, р. 20) јер, као што наводи Успенски (2012, стр. 19) прво лице *ја* „означава актуелног говорника у актуелном дискурсу”. „Лице у субјекту, наиме, не улаже вољу активност нити циљно усмјерава своје дјеловање да би реализовало садржај обиљежен глаголом у предикату, него тај садржај доживљава”. (Ковачевић, 2015, стр. 206). Из наше грађе издвајамо следеће примере директне евиденцијалности:

(15а) Дуго **гледам** мог супруга како се због мене бори против ветрењача. (Вечерње новости, 14. 5. 2016)

(15б) ...Принуђен сам да **гледам** како ми се зеленаши преваром усељавају у стан. (Вечерње новости, 10. 5. 2016)

У датим примерима уочавамо да је допуна интродукторне клаузе са глаголом перцепције допунска клауза у којој се исказује садржај који говорник чулно опажа. У примеру (15а) запажамо да је субјекат допунске

реченице антиципиран у интродукторној клаузи и да врши функцију правог објекта.

3.3. ИНФЕРЕНЦИЈАЛНА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ

Као и у италијанском језику, перцептивним глаголом *видети* се може исказати и инференцијална евиденцијалност, што потврђује и РМС (2007, стр. 146) који бележи да поменути глагол може имати значење глагола *увидети, увиђати, разабирати, схватити*. Тако је у примеру *Пуно ми је срце када **видим** оволико деце на терену и када **видим** колико воле спорт* (Вечерње новости, 1. 4. 2016); закључак *да деца воле спорт* уследио на основу садржаја исказаног у клаузи која је претходила. У примерима који следе се, такође, закључак изводи на основу изреченог у клаузама које му претходе:

(16) За моју некретнину је рачун већи пет пута. Нема ту промена зона, већ само већи рачун. **Очигледно** се ради о превари, а знам да нисам једини (Вечерње новости 19. 5. 2016); Имао је раније успеха на Ролан Гаросу и услови у Паризу му **очигледно** одговарају. (Вечерње новости, 24. 5. 2016)

Инфененцијална евиденцијалност се може изразити и имперсоналним конструкцијама *јасно је* и *очигледно је*, као у примерима:

(17) Осим асортимана забаве, спа и фитнес центара, одличне „ол инклузив“ услуге, у овим хотелима двоје деце до 15 година имају смештај гратис, односно, плаћају само цену авио-карте. Када се томе додају и продужени попусти за рани букинг, који сежу и до 48 одсто, **јасно је** зашто породице управо ове хотеле бирају за свој одмор (Вечерње новости, 22. 5. 2016); Међутим, примену ГМ хране неопходно је сагледати и из економског угла и опасности од стављања целокупне производње хране под потпуну контролу монопола биотехнолошких корпорација. **Очигледно је** да се ради о покушају „истискивања“ традиционалних сорти и замени са ГМ врстама. (Вечерње новости, 19. 5. 2016)

4. ЗАКЉУЧАК

Евиденцијални показатељи ексцерпирани из грађе приказани су у табелама (табела 1, табела 2) на крају овога рада. На основу контрастивне анализе корпуса можемо да закључимо да се евиденцијалност, која није граматикализована у језицима које смо испитивали, у оба језика може реализовати глаголима, партикулама, прилозима, конструкцијама туђег

говора. Ипак, не постоји потпуна кореспонденција у ова два језика јер је сваки језик развио посебне евиденцијалне стратегије. За разлику од италијанског језика, српски језик не поседује журналистички кондиционал за реализовање рапортивне евиденцијалности, већ се она може остварити индикативом и модалном партикулом *наводно*. Такође, учили смо да се рапортивна евиденцијалност у српском језику може исказати конструкцијама *према/по речима* + *Gen*, чији су еквивалентни у италијанском језику конструкције са предлогом *secondo* и са именичким синтагмама. Корпуси оба језика показују да се рапортивна евиденцијалност може изражавати конструкцијама туђег говора у којима клаузе са глаголима говорења могу упућивати на конкретан, уопштен и неодређен извор. У оба језика се директна евиденцијалност изражава глаголима перцепције, али само у италијанском језику допунска клауза у којој се преноси информација може бити и у експлицитном и у имплицитном облику.

Будући да је наше истраживање било ограничено на примере из дневне штампе, сматрамо да би се у даљим истраживањима могла испитати реализација евиденцијалности у књижевноуметничком стилу двају језика јер претпостављамо да би се анализом примера у поменутим стилевима написао и описао већи број маркера директне и инференцијалне евиденцијалности. Исто тако, могло би се проучити и контрастивно анализирати постојање граничних случајева евиденцијалности и епистемичке модалности у српском и у италијанском језику јер се две поменуте категорије, иако јесу две различите категорије, могу преклапати, као што каже Греко (2012, р. 94): „Le categorie dell'evidenzialità e della modalità epistemica, pur essendo distinte sono comunque quantomeno contigue e possono (ma non necessariamente devono) presentare spazi di sovrapposizione”.

Табела 1 Маркери рапортивне евиденцијалности

Рапортивна евиденцијалност					
српски језик			италијански језик		
конкретан извор	уопштен извор	неодређен извор	конкретан извор	уопштен извор	неодређен извор
<i>рећи, казати, поручити, бележити</i> (у 3.л.јд. или мн.) + <i>Nom.</i> ;	<i>у</i> + <i>Loc</i> + <i>казати, са-опитити</i> (у 3.л.јд. или мн.);	<i>наводно</i>	<i>dire</i> + <i>Nom.</i> ;	<i>dire</i> (у 3. л. мн.) + <i>a/da</i> + именичке синтагме;	<i>dire</i> (у 3. л. мн.); журналистички кондиционал;
<i>према речима/наводима</i> + <i>Gen</i> ;	<i>јављати, писати</i> + <i>Nom.</i> ;		<i>secondo</i> + именичке синтагме;	<i>secondo</i> + именичке синтагме	<i>Nom.</i> + <i>sentire</i>
<i>како каже</i> + <i>Nom</i>	<i>како је са-опитено из</i> + <i>Gen</i> .		лимитативне реченице		

Табела 2 Маркери директне и инференцијалне евиденцијалности

Директна евиденцијалност		Инференцијална евиденцијалност	
српски	италијански	српски	италијански
<i>гледати</i>	<i>vedere</i>	<i>очигледно је;</i> <i>јасно је;</i> <i>очигледно;</i> <i>видети</i>	<i>è ovvio;</i> <i>è chiaro;</i> <i>ovviamente;</i> <i>si vede</i>

ИЗВОРИ

Вечерње новости – *Вечерње новости*, дневне новине из Београда
Политика – *Политика*, дневне новине из Београда
Repubblica – *Република*, дневне новине из Рима

ЛИТЕРАТУРА

- Aikhenvald, Y. A. (2004). *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Bermudez, F. W. (2005). *Evidencialidad. La codificación lingüística del punto de vista* (PhD thesis). Преузето са https://www.researchgate.net/publication/41311498_Evidencialidad_La_codificacion_linguistica_del_punto_de_vista/
- Boas, F. (Eds.). (1911). *Handbook of American Indian Languages*. Washington: Smithsonian Institution, Bureau of American Ethnology, Bulletin 40.
- Chafe, W. & Nichols, J. (Eds.). (1986). *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood NJ: Ablex Publishing Corporation.
- De Hann, F. (1999). Evidentiality and epistemic modality: setting boundaries. *Southwest Journal of Linguistics*, 18, 83–101
- Dendale, P. & Tasmowski, L. (2001). Introduction: Evidentiality and related notions. *Journal of Pragmatics*, 33, 339–348
- Diewald, G. & Smirnova, E. (Eds.). (2010). *Introduction. Evidentiality in European languages: the lexical-grammatical distinction*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter
- Giacalone Ramat, A. & Topadze, M. (2007). *The coding of evidentiality: a comparative look at Georgian and Italian*. Преузето са https://www.academia.edu/1089290/The_coding_of_evidentiality_a_comparative_look_at_Georgian_and_Italian/

- Givón, T. (1982). Evidentiality and Epistemic Space. *Studies in Languages*, 6, 23–45.
- Greco, P. (2012). *Evidenzialità. Storia, teoria e tipologia*. Roma: Aracne editore.
- Грицкат, И. (2004). *Студије из историје српскохрватског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Gurajec, B. (2010). *Evidentiality in English and Polish* (PhD thesis). Преузето са https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/5313/Beata%20Gurajec%20thesis_full.pdf?sequence=1&isAllowed=/
- Zingarelli, N. (2010). *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.
- Ковачевић, М. (2012). О граматичко-стилистичком терминосистему туђег говора. *Српски језик студије српске и словенске*, XVII, 13-38.
- Ковачевић, М. (2015). *Кроз синтагме и реченице*. Београд: Јасен.
- Lazard, G. (2001). On the grammaticalization of evidentiality. *Journal of Pragmatics*, 33, 359–367.
- Nuyts, J. (2001). *Epistemic modality, language and conceptualization: A cognitive-pragmatic perspective*. Amsterdam: Benjamins.
- Palmer, F. (1986). *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Plungian, V. (2001). The place of evidentiality within the universal grammatical space. *Journal of Pragmatics*, 33, 349–357.
- Поповић, Љ. (2014). *Контрастивна граматика српског и украјинског језика: таксис и евиденцијалност*. Београд: САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима.
- РМС. (2007). *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Ристић, С. (2006), Партикуле као речи у функцији метатекстуалних оператора (наводно, буквално, дословно, једноставно, просто, напросто). У *Научни састанак слависта у Вукове дане 35/1* (стр. 205–216). Београд: Филолошки факултет, стр. 205–216.
- Samardžić, M. (2006). *Od rečenice do teksta. Uvod u sintaksu italijanske složene rečenice*. Podgorica: Univerzitet Crne Gore.
- Squartini, M. (2015). *Il verbo*. Roma: Carocci.
- Успенски, Б. А. (2012). *Ego loquens: језик и комуникациони простор*. Нови Сад: Академска књига.
- Штрбац, Г. (2011). *Допуне комуникативних глагола синтаксичко-семантички и лексикографски опис*. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику (Будисава: Кримел).

Jelena D. Puhar

EVIDENZIALITÀ NELLA LINGUA SERBA E NELLA LINGUA ITALIANA NEI QUOTIDIANI SERBI E ITALIANI

Riassunto

L'obiettivo del presente lavoro è di rappresentare i mezzi linguistici con i quali si può realizzare l'evidenzialità in serbo e in italiano. In base all'analisi contrastiva degli articoli tratti dai quotidiani serbi e italiani, ci proponiamo di esaminare le differenze e le analogie della realizzazione dell'evidenzialità nella lingua serba e nella lingua italiana. Dalla nostra ricerca emerge che sia nei quotidiani serbi che in quelli italiani i più numerosi sono gli esempi dell'evidenzialità riportiva in quanto gli autori degli articoli giornalistici la adoperano per non assumere la responsabilità per le notizie non confermate. Inoltre, dalla nostra analisi risulta che l'evidenzialità riportiva si può esprimere con le didascalie facenti parte delle strutture con il discorso diretto e quello riportato, però solo l'italiano permette la sua realizzazione tramite il condizionale giornalistico, il quale in serbo equivale all'uso della parola *navodno* e dell'indicativo. I marcatori dell'evidenzialità riportiva in italiano possono essere anche le frasi limitative contenenti *i verbi dicendi*, nonché i sintagmi composti da *secondo* e dai nomi indicanti mezzi di comunicazione di massa, i quali equivalgono a sintagmi serbi *prema/po rečima/navodima + Gen*. Inoltre, dall'analisi del nostro corpus risulta che sia in serbo che in italiano i verbi di percezione possono indicare sia l'evidenzialità diretta che quella inferenziale, ma le frasi le quali completano il significato dei verbi di percezione solo in italiano si presentano in forma esplicita e implicita, mentre il serbo in questo caso permette solo la forma esplicita in quanto, come afferma Grickat (2004, p. 164), la costruzione *accusativo con l'infinito* con i verbi di percezione in serbo è stata sostituita con la frase completiva esplicita. Dalla nostra ricerca risulta anche che in ambedue le lingue i marcatori dell'evidenzialità possono essere le frasi composte dalle parole *ovvio* e *chiaro* (in italiano) e *očigledno, jasno* (in serbo) e dal verbo copulativo *essere*.